

Alter. Programa d'intervenció socioeducativa per a joves en risc d'exclusió social i escolar

Maria Cànaves

RESUM

Aquest treball pretén donar a conèixer la tasca que desenvolupa el programa ALTER per a joves en risc, a través de la Direcció General de Menors i Famílies, els professionals que hi intervenen i el perfil d'usuaris/es que hi participen, dintre del territori de les Illes Balears.

RESUMEN

Este trabajo pretende dar a conocer la tarea que desarrolla el Programa ALTER para jóvenes en riesgo, a través de la Dirección General de Menores i Familias. Los profesionales que en él intervienen y el perfil de usuarios/as que participan, dentro del territorio de las Islas Baleares.

El programa ALTER és una iniciativa del Govern de les Illes Balears, Conselleria de Serveis Socials i Cooperació, Direcció General de Menors i Famílies i en col·laboració amb diversos ajuntaments de les Illes Balears i mancomunitats locals.

ALTER va iniciar-se fa catorze anys, concretament a **8** municipis, i es va adreçar a **56** usuaris. En un principi va ser un tipus de programa pilot que, com una mena d'acrònim, pretenia ser una *alternativa* als i les joves que dintre del territori de les Illes Balears no s'adaptaven al sistema educatiu ordinari i requerien una intervenció més acurada i més ajustada a les seves expectatives i evidentment també a les seves possibilitats.

A dia d'avui i gràcies a l'elevat nivell d'èxit del programa, aquest està implantat a **30** municipis i s'adreça a un total de **285** usuaris.

Actualment els municipis que hi estan adscrits amb el nombre de places adjudicades són els següents:

MALLORCA	PLACES
Alcúdia	12
Artà	7
Binissalem	7
Capdepera	7
Felanitx	10
IMAS	10
Inca	14
Llucmajor/s'Arenal	10
Manacor	10
Mancomunitat des Raiguer	8
Mancomunitat Pla de Mallorca	10

continua

MALLORCA	PLACES
Marratxí	10
Muro	7
Palma	59
Pollença	10
Sa Pobla	7
Santanyí	7
Sóller	5
TOTAL	217

MENORCA	PLACES
Alaior	7
Ciutadella	7
Maó	7
Es Mercadal	3
Ferrieres	4
TOTAL	28

EIVISSA	PLACES
Eivissa	8
Sant Antoni de Portmany	8
Sant Joan de Labritja	5
Sant Josep de Sa Talaia	8
Santa Eulària des Riu	8
TOTAL	37

FORMENTERA	PLACES
Sant Francesc Xavier	3
TOTAL	3

El programa ALTER sorgeix, doncs, com una iniciativa de pràctiques formatives de caire preventiu, adreçat a joves amb un alt risc de fracàs escolar i, conseqüentment, amb una problemàtica envers l'àmbit social, ja que freqüentment el fracàs escolar provoca un efecte *quasi* immediat sobre el ja esmentat àmbit social, atès que la possibilitat d'un abandonament prematur dels estudis és un fenomen que afecta especialment grups socials exclosos o en situació de desigualtat.

Aquestes pràctiques formatives s'entenen com a programes d'intervenció socioeducativa per a aquell alumnat en risc d'exclusió escolar i/o social per als qual les mesures ordinàries i extraordinàries aplicades als centres d'ensenyança secundària no han aconseguit els resultats esperats.

Així doncs, el programa pretén abordar aquesta problemàtica social mitjançant iniciatives dirigides a joves que, per la seva situació escolar, social i/o familiar, estan considerats en risc d'exclusió acadèmica i social.

El programa d'intervenció socioeducativa ALTER s'aplica com una mesura **integradora**, d'acord amb les necessitats, interessos i expectatives de l'alumnat que atenen, en el sentit de facilitar el retorn a l'activitat acadèmica i/o formativa de manera global o bé cap a la inserció laboral.

Per aquest motiu, és justificat que des d'un programa d'intervenció socioeducativa es doni una resposta de caràcter preventiu a aquest col·lectiu, tant per aquells alumnes que estan en situació d'inadaptació o fracàs escolar i necessiten mesures educatives especials com per aquells que es trobin en situació de conflicte social, tinguin o no mesures judicials conforme a la Llei orgànica 5/2000.

El programa ALTER, en qualitat de programa d'escolaritat compartida, es regeix i s'adapta a la normativa i els criteris que la Conselleria d'Educació i Universitat estableix per a cada curs escolar, en especial per aquells alumnes que es troben en situació o en risc d'exclusió social i que, un cop aplicades les mesures tant ordinàries com extraordinàries de què disposa el sistema educatiu ordinari, no aconsegueixen els resultats esperats o desitjables, amb la finalitat que puguin iniciar una formació alternativa dins el marc del programa, el qual en la seva aplicació es regeix pel calendari escolar establert.

La Direcció General de Menors i Famílies ha participat en la redacció de les Instruccions de la Direcció General d'Ordenació, Innovació i Formació Professional que regulen els programes d'escolaritat compartida i que es troben en el marc de mesures d'atenció a la diversitat que assenyalen la LOE 8/2013, de 9 de desembre, per a la millora de la qualitat educativa i per a l'ordenació de les accions dirigides a compensar les desigualtats en educació.

Però des d'aquí es vol emfatitzar especialment la gran importància de l'existència de programes com ALTER, ja que no sempre els i les joves en plena etapa de l'adolescència s'adapten a un sistema educatiu tradicional, raó per la qual, i en molts de casos, el fracàs escolar i l'abandonament prematur dels estudis es converteixen ràpidament en una realitat molt preocupant.

Sigui quin sigui el motiu d'aquesta inadaptació, el programa ALTER ha intentat sempre oferir a tots aquests joves que per una raó o una altra queden al marge del sistema educatiu ordinari una alternativa real, adaptada i educativa que fins aleshores ha demostrat ésser molt vàlida.

Han sigut moltes les vegades que ja hem dit des del programa, que ALTER no ha volgut mai ésser un substitut dels centres educatius, sinó que la seva finalitat ha sigut la d'intentar construir un pont catalitzador que els porti cap a altres recursos normalitzadors i que segons les seves expectatives els faciliti recursos més adaptats a les seves necessitats.

D'aquesta manera, ALTER sempre ha presentat la mateixa línia d'actuació; és a dir, s'ha mostrat com un recurs alternatiu de pràctiques formatives fonamentalment preventives. Així, quan un o una jove és derivat al programa, ve justificat per la manca d'integració tant educativa com social i que es reflecteix en un perfil d'alumnat que denota especialment un rebuig total cap a l'escola i els seus continguts. Aquest rebuig ve acompanyat en la gran majoria dels casos de conductes desajustades, moltes vegades degudes a la frustració que senten per no poder trobar el camí que més s'adequa als seus menesters.

Aquest programa pretén partir de la diversitat de punts de partida i arribada de l'alumne; de la flexibilitat i la individualització en la intervenció socioeducativa, treballant amb nivells i graus, ritmes i models diversos d'incorporació. Actuacions que ofereixin el màxim de respostes als que tenen el mínim d'oportunitats. La incorporació en aquests processos socioeducatius i prelaborals suposa arribar a tenir la capacitat i disposició de participar en aquells que es donen en l'entorn social, amb la consegüent millora de la seva pròpia qualitat de vida i de la seva comunitat.

La nostra tasca anirà encaminada a un tipus d'intervenció que es dirigeix principalment en l'adquisició d'hàbits mínims, tant de feina com d'aprenentatge, així com en l'adquisició de l'hàbit de la responsabilitat laboral, ja que l'objectiu principal en la labor d'aquests usuaris/es, durant els dos cursos que dura el programa, haurà d'anar encaminada cap a la recerca de feina i/o en l'adquisició de coneixements elementals en l'ofici concret que puguin aprendre, perquè seran aspectes fonamentals que es treballaran a partir de la formació prelaboral de l'aula-taller.

Tot això ens portarà cap a un balanç d'experiències i pràctiques vitals diàries mínimament satisfactòries que condueixen al i la jove a un nivell raonable d'autoestima i confiança en si mateix; una certa quantitat de relacions socials que el facin arribar a sentir-se part de la comunitat; un coneixement i una acceptació de les normes i cultures bàsiques de la comunitat en la qual està incorporat, però que encara desconeix o que coneix però no ha sabut aplicar.

I. FUNCIONAMENT

- El programa funciona en règim d'escolaritat compartida i la temporització va paral·lela al calendari escolar.
- El programa funciona a través d'unes pràctiques a diferents unitats formatives on l'usuari durant un període de dos anys aprèn una formació relacionada amb l'especialitat laboral que hagi triat.
- Tots els alumnes tenen una assegurança de responsabilitat civil i una altra de sanitària a efectes pertinents.
- Així mateix tenen també autorització per part de la Conselleria d'Educació (Departament d'Inspecció Educativa) i de la Direcció General de Menors, per tal de poder realitzar la formació que hagin escollit.

2. L'ALUMNAT DEL PROGRAMA ALTER

- ALTER va adreçat a joves d'entre els 14 i els 16 anys que estan matriculats als diferents centres d'educació secundària en el territori de les Illes Balears.

Cal dir que l'assistència a aquests programes es considerarà transitòria i com a mesura extraordinària d'atenció a la diversitat; així doncs, es trobaran en el marc de mesures d'atenció a l'alumnat que assenyalen el RD 299/96, de 28 de febrer, d'ordenació de les accions dirigides a compensar desigualtats en educació.

- Podrà tenir expedient obert als serveis socials d'atenció primària corresponents o que intervinguin altres serveis d'atenció al menor en situació de risc escolar i/o social.
- Podrà tenir baix nivell d'autoestima i autoconcepte.
- Podrà presentar conductes desajustades greus que posin en perill la convivència del centre.
- Podrà presentar absentisme injustificat, rebuig a la institució escolar, conductes predelictives.
- Podrà presentar un retard escolar generalitzat.
- Tindrà algun interès per a una formació més pràctica i funcional vinculada al món professional i laboral.
- Podran ser joves que puguin tenir expedient obert en el Jutjat de Menors i Fiscalia de Menors.
- Altres criteris que puguin sorgir, sempre consensuats amb els serveis socials dels municipis adscrits.

Per altra banda, el programa ALTER, juntament amb el centre educatiu derivant on l'usuari estigui matriculat i consensuat amb els Serveis Socials de cada municipi, realitzarà la intervenció següent, una vegada es verifiqui que l'alumne compleix el perfil establert i després que el centre educatiu al qual pertany hagi adoptat totes les mesures al seu abast i que tot i així es comprovi que l'alumne no aconsegueix la integració al sistema educatiu ordinari amb totes les seves variants organitzatives, mitjançant les accions següents:

- Elaboració conjunta de l'esmentada adaptació curricular individualitzada, en què es concretaran els horaris i les activitats educatives.
- Designació d'un tutor per part del centre, d'acord amb els requisits següents:

A) Que sigui professor d'alguna de les àrees a les quals assisteix l'alumne.

B) Que sigui una persona que presenti un vincle afectiu amb l'alumne.

C) Si és possible, que tingui experiència prèvia en el treball.

- Dictamen del Departament d'Orientació del centre en el qual l'avaluació es farà d'acord amb l'ACI, implicant que l'alumne ha de ser de NEE.
- Sol·licitud per part de la Direcció del centre que serà elevada a la Direcció General de Menors i Famílies, per a la participació de l'alumne proposat i per a la incorporació al programa ALTER.
- Còmput i certificació d'hores lectives en què l'alumne realitzi les activitats, de manera que es pugui certificar l'acabament de la formació rebuda, perquè en el cas d'assolir els mínims establerts aquest pugui conservar els drets d'avaluació, de promoció i de titulació, per tal de facilitar el retorn a l'activitat acadèmica i/o formativa i possibilitar l'oportunitat de continuar i acabar l'educació secundària obligatòria.
- Acord de conformitat signat per part dels pares, mares o tutors legals prèviament a l'inici de l'alumne al programa.
- Manifestació escrita per part de l'alumne en què reflectirà el seu compromís de formar part del programa d'escolarització compartida.
- Informe favorable a la proposta d'escolarització compartida per part d'Inspecció Educativa.
- L'alumnat que participi ha de continuar a tots els efectes matriculat al seu centre d'origen i ha de gaudir de tots els drets i deures tant acadèmics com administratius inherents a aquesta situació.
- Sempre que sigui possible es procurarà que l'escolarització compartida comporti a càrrec de l'alumne la realització d'algunes activitats en el centre escolar al qual pertany. L'alumnat participarà així mateix en les activitats lectives, complementàries o extraescolars del seu grup classe, seguint sempre les instruccions establertes pels programes d'escolarització compartida de la Conselleria d'Educació i Universitat, atès que les activitats que aquest realitzi seran temporals i de caràcter extraordinari.
- A la finalització del curs escolar, l'IES constituirà una junta d'avaluació formada pel director de l'institut, el professor o tutor i la coordinadora del programa ALTER i comptaran amb la col·laboració d'un membre del DO i l'educador/a de referència de cada municipi, per tal d'incloure les decisions de la junta a l'acta d'avaluació corresponent i a l'expedient acadèmic així com al llibre d'escolarització de l'alumne. L'avaluació es farà d'acord amb l'adaptació curricular individualitzada i, d'altra banda, l'informe realitzat pel DO especificarà totes les intervencions realitzades així com el grau de satisfacció obtingut, a més del motiu que justifiquin la proposta i els serveis socioeducatius implicats.

També cal posar de manifest que, una vegada complits els 16 anys i essent l'usuari beneficiari del programa, aquest hi podrà continuar durant tot el període que sigui vigent el curs escolar sempre que es valori el fet que la seva projecció dins el programa és l'adient i es desenvolupa amb bones

perspectives preocupacionals. L'usuari és orientat cap a un tipus d'intervenció dirigit principalment a l'adquisició d'hàbits mínims, tant de feina com d'aprenentatge, així com a l'adquisició de l'hàbit de la responsabilitat laboral. L'objectiu principal de la intervenció amb aquest usuari va dirigida cap a la recerca de feina i a l'adquisició de coneixements elementals en un ofici concret. Això serà un aspecte fonamental que es treballarà a partir de la formació prelaboral de l'aula-taller, en el què s'oferirà una formació específica, concreta i en molts de casos, la possibilitat de treballar tant la normalització com la integració d'aquest alumnat.

3. LES UNITATS DIDÀCTIQUES

El disseny de les unitats didàctiques previstes en aquest programa parteixen d'una concepció **integral i diversificadora** de l'atenció a alumnes amb fracàs escolar però amb la inquietud d'aprendre, altres, amb més necessitats tal com situació de conflicte social.

- **Integral:** perquè el jove és un subjecte dins d'un sistema (família, escola, barri...).
- **Diversificadora** perquè tots els elements que componen aquest sistema han de tenir-se en compte per a dissenyar les distintes programacions formatives, a fi que aquestes puguin adaptar-se a les condicions personals (carències i/o interessos), intentant aconseguir un nivell d'autonomia personal i social que els permeti en un futur, a través d'aquesta acció formativa, accedir a un lloc de treball i mantenir-se.

4. LES FORMACIONS DEL PROGRAMA ALTER

Aprent/a de xapa i pintura
Aprent/a de mecànica de cotxes
Aprent/a de mecànica de motocicletes
Aprent/a de mecànica de bicicletes
Aprent/a de fusteria d'alumini
Aprent/a de manteniment d'instal·lacions
Aprent/a de cambrer/a
Aprent/a de cuiner/a
Aprent/a d'electricista
Aprent/a d'imatge i so
Aprent/a de reposador/a
Aprent/a de jardiner/a
Aprent/a de dependent/a
Aprent/a de perruqueria canina
Aprent/a de guarda i cura d'animals
Aprent/a de pintures i lacats

Aprenent/a de mosso de quadra
Aprenent/a de forner/a
Aprenent/a de reboster/a
Aprenent/a de mosso de magatzem
Aprenent/a de jardí d'infància
Aprenent/a de fotografia
Aprenent/a de disseny gràfic
Aprenent/a de mecànica nàutica
Aprenent/a de manteniment d'embarcacions
Aprenent/a d'informàtica
Aprenent/a de reparació d'ordinadors
Aprenent/a d'auxiliar administratiu
Aprenent/a de missatger
Aprenent/a d'electromecànica
Aprenent/a de perruqueria
Aprenent/a d'estètica
Aprenent/a de sabater/a
Aprenent/a d'assistent/a
Aprenent/a de llanterneria
Aprenent/a de monitor/a de natació
Aprenent/a d'animador/a sociocultural
Aprenent/a d'auxiliar de biblioteca
Aprenent/a d'agricultura ecològica
Aprenent/a de tapisser
TOTAL FORMACIONS: 40

5. OBJECTIUS DEL PROGRAMA

Amortir i combatre aquestes situacions d'exclusió o desigualtat en què es troben els i les joves usuaris dels programa, mitjançant processos d'aprenentatge formatiu, més atractius i propers als interessos d'aquests però sense desvincular-se completament del centre escolar, és el nostre objectiu principal. És a dir, el nostre programa pretén que els alumnes destinataris puguin adaptar-se al seu entorn social i educatiu mitjançant una metodologia i una organització de continguts adaptada a les seves característiques i necessitats.

6. OBJECTIUS GENERALS

- a) Rebre i propagar tota la documentació que emani de les distintes institucions competents o relacionades amb la matèria, així com la captació de recursos.

- b) Aturar processos d'aïllament i marginació mitjançant el suport tècnic socioeducatiu, formatiu i d'incorporació laboral.
- c) Desenvolupar en cada jove, en la mesura de les pròpies possibilitats i necessitats, programes d'habilitats i competències prosocials que potencien processos d'autonomia personal, autoestima, competència i iniciativa.
- d) Crear escenaris educatiu-formatius per a joves, on es realitzin aprenentatges bàsics, instrumentals, prelaborals i socials necessaris, a fi d'ajudar-los en la transició a la vida adulta.
- e) Creació d'unitats formatives alternatives, en règim d'escolaritat compartida com a formació complementària d'acord a l'establert i seguint els protocols d'admissió aprovats per la Conselleria d'Educació i Cultura.
- f) Elaborar i dur a terme els projectes formatius i curriculars, facilitant els processos d'aprenentatge de coneixements —bàsics i instrumentals— i d'habilitats en general.
- g) Promoure l'intercanvi d'experiències, informació i actuacions conjuntes amb altres institucions similars o que puguin complementar-se.

7. OBJECTIUS ESPECÍFICS

- Potenciar l'autoestima i el desenvolupament de la dimensió socioafectiva de la personalitat d'aquests alumnes.
- Augmentar el desenvolupament d'habilitats, tant intel·lectuals com instrumentals i socials, centrant el treball més que en l'adquisició de conceptes, en l'assimilació de continguts de tipus procedimental i actitudinal.
- Assegurar l'adquisició d'hàbits bàsics de treball i el desenvolupament d'una disposició activa i positiva.
- Estimular la relació de grup, les relacions amb els professors i amb la família.
- Fomentar les capacitats bàsiques que permeten el desenvolupament integral de l'alumne.

8. CONTINGUTS

Pel que fa als continguts, aquests seran, en la part pràctica, els específics de cada formació. Aquestes unitats didàctiques, de caràcter docent, seran dutes a terme per part del mestre de taller, que serà la persona encarregada de la formació didàctica de cada una de les professions escollides.

Pel que fa als continguts de les àrees transversals, aquestes seran dutes a terme per part de l'educador/a i inclouran temàtiques diverses com ara la resolució de conflictes, activitats d'autocontrol, autoconcepte, autoestima, habilitats socials, responsabilitats familiars, l'educació mediambiental, prevenció de la drogoaddicció, prevenció de les malalties de transmissió sexual i educació vial.

Educadors/es

El programa té assignats un total de **50** educadors contractats pels ajuntaments dels municipis adherits al programa amb la següent distribució territorial: Palma **6**, municipis de la Part Forana de Mallorca **30**, Menorca **7**, Eivissa **6**, Formentera **1**.

Aquests educadors/es seran la figura de referència de l'usuari/a i estarà present en la unitat de formació socioeducativa. Així mateix estarà informat dels antecedents (sociofamiliars, escolars i jurídics) de cada un dels usuaris per a un major coneixement del menor.

També explicarà als usuaris tot allò relatiu a l'organització del taller i el seu funcionament (programa, empresa, normes, obligacions, drets).

L'educador també impartirà setmanalment les unitats didàctiques de les àrees transversals que formen part de les unitats formatives als centres educatius on estan matriculats. S'ajustarà als continguts d'aquestes i vetllarà pel compliment del projecte formatiu.

També durà a terme amb els usuaris una hora setmanal de tutoria així com altres tutories individualitzades que es creuin oportunes.

Igualment dintre de les tasques dels educadors/es del programa hi ha les de coordinar-se amb el/la mestre/a de taller, reflectint la labor d'equip i la unitat de projecte. La responsabilitat del taller, en el seu conjunt, serà de l'educador i el mestre de taller, sempre sota la supervisió, gestió i seguiment de la Direcció de Menors i Famílies.

Finalment realitzarà, presencialment, el seguiment i l'avaluació contínua dels i les alumnes i, així mateix, farà constar en un diari de seguiment de l'alumne/a la seva evolució diària i informarà verbalment la direcció del programa Alter quan es produeixi alguna incidència.

A final de curs, es durà a terme una comissió d'avaluació amb els agents implicats. Tant l'educador com el mestre de taller i els seus centres de referència avaluaran els usuaris/es. La nota obtinguda quedarà reflectida al seu expedient acadèmic.

9. RESULTATS OBTINGUTS AL PROGRAMA ALTER DURANT ELS DARRERS 5 ANYS:

• Qualificacions

La nota mitjana obtinguda pels alumnes, en el conjunt de les comissions d'avaluació realitzades per

les unitats formatives externes, ha sigut entre el **7,7** i el **8,5**. Al voltant del **90 %** acaba amb èxit el programa.

USUARIS/ES PER EDATS:

- Edat: El 27,78 % han estat usuaris/es de 14 anys.
El 38,25 % han estat usuaris/es de 15 anys.
El 33,97 % han estat usuaris/es de 16 anys.

USUARIS/ES PER SEXES:

- El 71,48 % ha resultat ser del sexe masculí.
- El 28,52 % ha resultat ser del sexe femení.

CENTRES EDUCATIUS:

Un total de **98** centres educatius de la Conselleria d'Educació i Universitats han derivat alumnes al programa ALTER, per considerar que era la millor alternativa per a ells/es, amb la següent distribució territorial: Palma **33**, municipis de la part forana de Mallorca **45**, Menorca **8**, Eivissa **11** i Formentera **1**.

EMPRESSES COL·LABORADORES I MESTRES DE TALLER

El programa va començar amb **84** empreses col·laboradores i actualment en té a la seva disposició un total de **350**. Encara que no sempre són seleccionades en la seva totalitat, ja que pot variar a causa de les preferències dels i les joves que va canviant segons els usuaris que es tinguin en formació en aquell moment.

*** NOTA IMPORTANT:**

L'any 2014, el programa ALTER va ésser seleccionat per la Unió Europea (European Commission Youth), amb seu a Brussel·les, com a programa exitós de bones pràctiques i exemple a seguir. ALTER ha sigut un dels 28 projectes elegits a nivell de tots els països membres de la Comunitat Europea i l'únic catalogat així en tot el territori nacional.